

Борги держави економічно виправдані лише в тому разі, якщо здійснювані за їх рахунок видатки сприяють збільшенню майбутніх доходів або приводять до скорочення майбутніх бюджетних видатків, тобто мають позитивний рівень прибутковості, що дає змогу державі надалі погасити основну суму боргу й сплатити відсотки за ним. До таких видатків належать інвестиції, і тому приріст державної заборгованості згідно з економічною теорією не повинен перевищувати суми державних інвестицій. У багатьох країнах таке обмеження закріплене в конституціях. Останніми роками щорічний приріст державних боргів в Україні значно перевищував обсяги бюджетних інвестицій [4].

Міністерство фінансів України змушене йти на перекредитування, щоб отримати кошти для погашення існуючого боргу. Згідно з держбюджетом-2012, обсяг державних запозичень прогнозують на суму 98,5 млрд грн, зокрема зовнішніх – 37,5 млрд грн. При цьому загальні виплати за державним боргом, які потрібно здійснити в 2012 р. за рахунок коштів держбюджету, оцінюють на рівні 95,5 млрд грн, з яких за внутрішнім боргом – 42,3 млрд грн [2]. За великого обсягу нагромадженого державного боргу стає складним завданням: зміцнення довіри громадян до національної валюти, протидії інфляційним процесам, нагромадження та забезпечення країни валютними резервами, конвертованості національної грошової одиниці. Все це може призвести до девальвації національної грошової одиниці та збільшення платежів з обслуговування державного боргу.

Висновки. Проведені дослідження дають змогу з'ясувати конкретні напрями забезпечення належного стану та підвищення рівня боргової безпеки держави:

- *по-перше*, вдосконалення законодавчого забезпечення формування внутрішньої та зовнішньої заборгованості;
- *по-друге*, зростання ступеня боргової безпеки відбуватиметься завдяки опрацюванню та реалізації обґрунтованої стратегії залучення позик (внутрішніх і зовнішніх, довго- і короткострокових) в економіку України, яка повинна мати чітко окреслені пріоритети, процедури прийняття рішень про необхідність залучення запозичених коштів, визначення порядку й умов залучення, використання, обслуговування і погашення позик;
- *по-третє*, боргова безпека зростатиме внаслідок спрямування запозичених коштів переважно для фінансування інституціональних змін, розвитку базових галузей економіки та інфраструктури, запровадження новітніх технологій з метою забезпечення майбутнього зростання доходів;
- *по-четверте*, для підвищення боргової безпеки держави необхідне якісне поліпшення системи судочинства щодо боргових правовідносин і нагляду за дотриманням чинного законодавства з цих питань;
- *по-п'яте*, враховуючи значущість ефективного контролю за формуванням зовнішнього боргу України для забезпечення боргової (і фінансової безпеки загалом) безпеки держави, необхідно вдосконалювати цю діяльність. На сьогодні в державі у цій сфері відсутній єдиний контролюючий орган.

За відсутності такої стратегії державний борг буде зростати.

Отже, стан боргової безпеки є одним із головних критеріїв оцінки ефективності державної фінансової політики. Тому важливо на сучасному

етапі розвитку нашої держави здійснити заходи, спрямовані на підвищення рівня її боргової безпеки.

Література

1. Державний та гарантований державою борг України // Міністерство Фінансів України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.minfin.gov.ua/file/link/291652/file/31.03.2011.pdf>.
2. Інформаційна довідка щодо державного та гарантованого державного боргу України // Міністерство Фінансів України. [Електронний ресурс]. – Доступний з [http://www.minfin.gov.ua/file/link/246045/file/BE\)42259B.pdf](http://www.minfin.gov.ua/file/link/246045/file/BE)42259B.pdf).
3. Поливана М.А. Аналіз стану державного боргу України // Publishing house Education and Science. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.rusnauka.com/11_EISN_2010/Economics/61546.doc.htm.
4. Державний кредит і державний борг // Література для ВУЗів. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.vuzl.org/books/finance/98-finance?start=15>.
5. Зовнішній борг України на кінець 2010 року // НБУ. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.bank.gov.ua/Publication/econom/BalansZZB_text.pdf.

Стричак Г.В., Сапарта І.І. Государственный долг и проблемы его обслуживания

Исследована сущность долговой безопасности и определены последствия государственного долга на экономику Украины; проведен анализ исследований и публикаций по теме, в котором изначально указаны проблемы государственного долга; объяснена сущность государственного долга и проведен анализ текущего долга Украины.

Ключевые слова: экономическая безопасность, долговая безопасность, бюджетный дефицит, государственный долг, внутренний долг, внешний долг.

Strichak G.V., Saparta I.I. State debt and problems of his service

Essence of promissory safety is investigational and the consequences of national debt are certain on the economy of Ukraine; the analysis of researches and publications is conducted on the topic, the problems of national debt are initially indicated in which; essence of national debt is explained and the analysis of floating debt of Ukraine is conducted.

Keywords: economic security, debt security, the budget deficit, State debt, internal debt, external debt.

УДК 381.52

*Аспір. Я.О. Топільницька*¹ –

Львівська державна фінансова академія

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ЧИННИКА У РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ

Розкрито роль та значення інтелектуального чинника у розвитку національної економіки. Досліджено передумови, чинники та особливості становлення інтелектуального потенціалу суспільства в перехідній економіці, визначено проблеми його розвитку та зазначено, що вирішення назрілих проблем неможливе без активної участі у цьому процесі держави.

Ключові слова: інтелектуальний капітал, інтелектуальний потенціал, інтелектуальна діяльність, інновація, науково-технічна політика.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції розвитку світової економіки переконливо доводять, що для економічного зростання України та утримання нею гідних конкурентних позицій на світових ринках не може бути ін-

¹Наук. керівник: проф. Г.І. Башнянин, д-р екон. наук – Львівська КА

шого шляху, ніж формування економіки нового типу – економіки знань. В постіндустріальному суспільстві фірма вже розглядають не як підприємство, що створює певний, кінцевий продукт, а як спільність, пронизану елементами творчості. Таким чином, зміна парадигми економічного розвитку полягає у зниженні матеріально-ресурсних і просторових характеристик розвитку та у підвищенні значення інтелектуальних й енергетичних параметрів. У контексті цих умов перед вітчизняною наукою постає питання якнайповнішого пізнання та дослідження впливу інтелектуалізації праці на результати діяльності підприємства, а також на національну економіку й суспільство.

Різні аспекти цього питання розглянуто у доробку багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених. Однак, незважаючи на значну кількість публікацій, безліч складових проблеми не висвітлено або не розкрито повною мірою. Зокрема, не досліджено місця та ролі інтелектуальних чинників у розвитку трансформаційної економіки. Водночас вважаємо, що вирішення цієї проблеми має важливе значення як в теоретико-методологічному, так і в практичному аспектах.

Постановка завдання. Метою роботи є визначення місця і ролі інтелектуального фактора у розвитку національної економіки.

Виклад основного матеріалу. У сучасному глобалізованому суспільстві каталізатором економічного розвитку є інтелектуальний капітал, тоді як традиційним факторам виробництва відводиться допоміжна роль. Інтелектуальні чинники з кожним роком набувають дедалі більшої соціальної ваги та економічної цінності, а формування нової економіки – "економіки знань" – стає одним із визначальних аспектів ринкових перетворень. Досвід країн із розвинутою ринковою економікою переконливо доводить, що висока конкурентоспроможність країни тримається на результатах інтелектуальної праці – інноваціях, які пронизують всю економіку.

За роки державної незалежності в Україні певні кроки на шляху створення умов для розвитку інноваційної діяльності здійснено, однак інноваційна складова економічного розвитку все ще використовується слабо. Протягом 2002-2005 рр. частка інноваційно активних підприємств невинно знижувалась. З 2006 р. ситуація дещо стабілізувалась і за цим показником Україна повернулася до рівня 2003 р. (11,5 %) (табл. 1).

Табл. 1. Інноваційна активність підприємств України упродовж 2002-2010 рр.

Показник	Рік								
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Кількість підприємств, які впроваджували інновації (одиниць)	1238	1180	1086	1100	1042	984	925	867	750
Частка інноваційно активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств (%)	14,6	11,5	10,0	8,2	10,0	11,5	10,8	10,7	11,5
Кількість освоєних нових видів техніки, найменувань (одиниць)	520	710	769	657	786	881	758	641	663
Кількість впроваджених нових технологічних процесів, (одиниць)	1142	1482	1727	1808	1145	1419	1647	1893	2043
З них маловідходних, ресурсозберігаючих	430	606	645	690	424	634	680	753	479

Можна назвати кілька системних проблем, які стримують інноваційну діяльність в Україні. Проблема перша – недосконала правова база. На сьогодні в Україні інноваційну діяльність формує близько 15 законів, 50 підзаконних актів, виданих Кабінетом Міністрів України та 100 правових актів відомчого характеру [1, с. 282]. Проте більшість механізмів державної підтримки інноваційної діяльності, передбачених цими проектами, не реалізується, що обумовлено систематичними змінами законодавства, а як свідчить вітчизняний та світовий досвід, чим частіше змінюються правові норми, тим гірше вони використовуються.

Друга проблема – невизначеність пріоритетів. Широка осяжність напрямів інноваційної діяльності не дає змоги акцентувати увагу на пріоритетних для держави, а це є серйозною проблемою за відсутності фінансових ресурсів. Поділяємо точку зору І. Висоцької щодо необхідності розробки системи пріоритетів інноваційної сфери, які забезпечуватимуться державними інвестиційними ресурсами.

Третя проблема полягає у відсутності належної інфраструктури. Інноваційна структура України складається з 8 технопарків, 71 бізнес-інкубатора, 299 бізнес-центрів, 151 фонду підтримки підприємництва. У табл. 2 можна спостерігати відчутну різницю в інноваційній структурі США, країн Європи і України. При цьому потрібно врахувати, що 71 % фірм в інноваційній діяльності є компаніями-засновниками, майже кожен другу фірму створено шляхом виокремлення з наукового сектора, непрямі дочірні компанії становлять приблизно 20 % всіх компаній, 38 % покривають свої витрати, 23 % отримують структурні субсидії, 40 % отримують субсидії в даний момент [2].

Табл. 2. Інноваційна структура країн ЄС, США та України

Інноваційні структурні компоненти	Країна					
	США	Німеччина	Україна	Росія	Великобританія	Польща
Технопарки	469	58	8	25	38	55
Бізнес-інкубатори	56	72	71	36	57	50
Бізнес-центри	95	200	299	85	168	13
Фонди підтримки підприємництва	15	20	151	200	14	25

Аналіз наведених у табл. 2 даних доводить, що в Україні фактично немає структур, які можуть ініціювати інноваційний розвиток, а складні економічні умови, наявність системних перешкод, недосконалість правової бази зумовлюють зниження частки промислових підприємств, що впроваджують інновації.

Низька інноваційна активність промислових підприємств зумовлена значною мірою посиленням ресурсних та інституційних проблем інноваційної діяльності (нестача власних коштів, недостатня фінансова підтримка з боку держави, складність залучення зовнішніх джерел фінансування), проблем ринкового характеру (високий рівень ризикованості інноваційної діяльності, невизначеність термінів інноваційного процесу, значний термін розробки та окупності інновацій) та посиленням інноваційних і правових проблем [3]. Аналіз опитування (згідно з даними Держкомстату України) щодо

факторів, які перешкоджають розробці інновацій на промислових підприємствах, засвідчив, що найвагомішими з них є економічні (рис. 1).

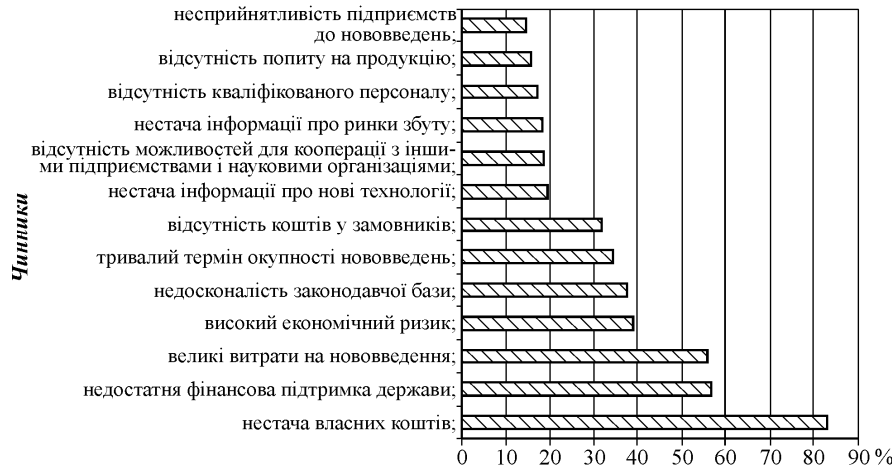

Рис. 1. Чинники, що перешкоджають розробці інновацій на промислових підприємствах

Під дією цих та інших чинників частка України у світовому обсязі торгівлі наукомісткою продукцією знизилася до 0,1%. Вагомими проблемами діяльності в сфері інтелектуальної власності в Україні залишаються: розроблення продуктів, адекватних потребам ринку і вимогам споживачів, та використання потенційних можливостей продукувати нові наукові знання. Створення нових технологій базується, насамперед, на використанні наявних інтелектуальних та інформаційних ресурсів, які є складовими інноваційного потенціалу території. Адже відомо, що наука давно стала продуктивною силою, а капіталовкладення в інтелект є найбільш пріоритетними у цілому світі. В Україні проблема створення і впровадження інтелектуального продукту пов'язана з розривом зв'язків науки і виробництва та нераціональною структурою витрат у цій сфері.

При збереженні слабкої інноваційної та інвестиційної активності в умовах подальшого збільшення зношеності активної частини основних фондів неможливо розраховувати на випуск конкурентоспроможної продукції та очікувати економічного зростання. Дані Держкомстату свідчать про систематичне зниження частки підприємств, які займаються підвищенням технічного рівня виробництва – лише 1% з них використовує у виробництві сучасні винаходи. Це, безумовно, вкрай негативно позначається на технічному і технологічному рівні виробництва, якості та конкурентоспроможності продукції.

Найбільше нових науково-технічних розробок було створено в 2007 р., а потім – помітний спад (рис. 2). Фінансова криза сколихнула світ і лише наприкінці 2009 р. в Україні можна спостерігати певні зрушення та покращення економічного стану. З'являється можливість інвестувати в розвиток інтелектуальної власності і вже наприкінці 2010 р. збільшується кількість розробок на незначну величину.

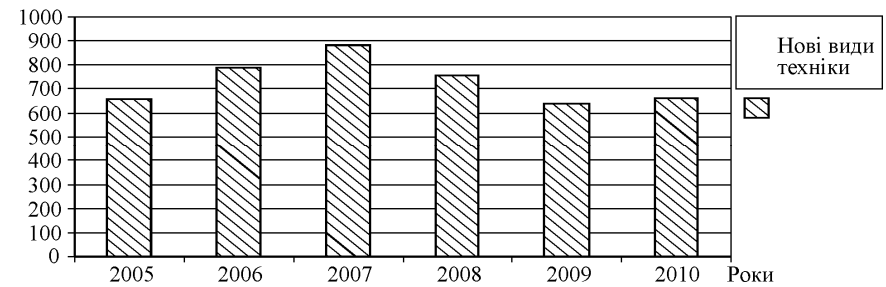

Рис. 2. Результати виконання науково-технічних розробок упродовж 2005-2010 рр. [4]

У 2010 р. зберігалась тенденція зростання кількості заявок на корисні моделі. Кількість заявок на товарні знаки зросла практично на 10%, проте за Мадридською угодою – зменшилась на 20%. Протягом 2010 р. надійшло 20603 заявок на знаки для товарів і послуг, що на 27% перевищило показник минулого року. Активність національних заявників, порівняно з минулим роком, зросла на 30%. Чисельність заявок, поданих за Мадридською угодою, у 2010 р. спала на 14% і становила 7974 заявки (табл. 3).

Табл. 3. Надходження заявок на корисні моделі

Рік	Корисні моделі	Промислові зразки	Знаки для товарів і послуг		
			всього	за національною процедурою	за Мадридською угодою
2000	376	1135	11201	6272	4929
2001	434	1376	14197	8583	5614
2002	622	1806	16587	11322	5265
2003	839	2310	20151	13772	6379
2004	5232	1862	20263	13960	6303
2005	7286	2010	24399	16366	8033
2006	8171	2236	29996	20813	9183
2007	8870	2147	33266	23746	9520
2008	9636	2285	33081	22371	10710
2009	9203	1669	26479	17866	8613
2010	10686	1686	28577	20603	7974

Дані табл. 3 свідчать про поступовий розвиток цивілізованих ринкових відносин в Україні. Роль товарного знака як інструменту конкурентної боротьби стрімко зростає. Істотне зростання кількості заявок, поданих іноземними заявниками, а це означає зростання відкритості національної економіки і збільшення інтересу до неї з боку іноземного капіталу. Однак дані щодо промислових зразків свідчать про недостатнє усвідомлення вітчизняними заявниками значення цього об'єкта як фактора підвищення ефективності підприємницької діяльності.

Результати дослідження свідчать, що інтелектуальний потенціал вітчизняної економіки практично не використовується. Внесок нових технологій в економічне зростання нашої держави, за підрахунками експертів, перебуває у межах 5-6%, тоді як у Європі він становить 60-90% приросту ВВП

[5, с. 68]. Більшість досягнень українських вчених так і не набули застосування на практиці [6]. Тисячі наших дослідників і фахівців працюють у наукових центрах США та Європи, десятки тисяч – на низькооплачуваних та неперспективних роботах цих країн. Проблема "відтоку умів" є однією з головних проблем економічного спаду України. І тут необхідне виважене державне втручання.

Держава повинна не просто втручатися в науково-технічну сферу, але й свідомо і цілеспрямовано розробляти та реалізовувати державну науково-технічну політику. Для того, щоб Україна не залишилася на узбіччі цивілізаційного процесу, необхідно розробити комплексний план стабілізації та розвитку інноваційної діяльності, розширити стимули для інноваційно-активних підприємств. При цьому, окрім збільшення бюджетної підтримки, необхідно залучити до фінансування науки бізнесові структури, а бізнес, як відомо, вкладає туди, де бачить перспективу швидкої реалізації розробок.

Висновки. Інтелектуальний потенціал вітчизняної економіки практично не використовується. Внесок нових технологій в економічне зростання нашої держави у кілька десятків разів нижчий, ніж у розвинених країнах. Існує низка системних проблем, які стримують інноваційну діяльність в Україні, зокрема: недосконала правова база, невизначеність пріоритетів економічного розвитку, нерозвиненість інфраструктури, нестача власних коштів, недостатня фінансова підтримка з боку держави, складність залучення зовнішніх джерел фінансування, виїзд за межі України великої кількості науковців та кваліфікованих працівників. Вирішення цих проблем неможливе без виваженого державного втручання. Держава повинна не просто втручатися в науково-технічну сферу, але й свідомо і цілеспрямовано розробляти та реалізовувати державну науково-технічну політику.

Література

1. Висоцька І.Б. Стан та проблеми інноваційної діяльності промисловості України / І.Б. Висоцька // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2008. – Вип. 18.10. – С. 279-286.
2. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Сілаєв В.І. Дослідження факторів, що впливають на економічні результати інноваційного розвитку регіону / В.І. Сілаєв, Н.М. Свешнікова // Збірник наукових праць Донецького державного університету управління. – Сер.: Державне управління. – 2009. – Т. XI. – Вип. 151. – С. 123-130.
4. Абрамов В.Л. Ефективність використання інтелектуальних ресурсів як показник конкурентних переваг фірми / В.Л. Абрамов. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.koism.rags.ru/science/actions/intell/01.doc>
5. Гурковський В. Державне управління науково-інноваційною сферою: реалії сьогодення / В. Гурковський // Публічне управління: теорія та практика : зб. наук. праць. – 2011. – Вип. 1 (5). – С. 65-69.
6. Локтев В. Без науки держава немає майбутнього / В. Локтев // Дзеркало тижня, 13-19 лист. 2010. – № 42(822).

Топильницькая Я.А. Роль и значение интеллектуального фактора в развитии отечественной экономики

Раскрыты роль и значение интеллектуального фактора в развитии национальной экономики. Исследованы предпосылки, факторы и особенности становления ин-

телектуального потенциала общества в переходной экономике, определены проблемы его развития и указано, что их решение невозможно без активного участия в этом процессе государства.

Ключевые слова: интеллектуальный капитал, интеллектуальный потенциал, интеллектуальная деятельность, инновация, научно-техническая политика.

Topilnytska Ya.O. The role and importance of the intellectual factor in the development of national economy

The role and importance of the intellectual factor in the development of national economy. The preconditions, factors and peculiarities of the intellectual potential of society in a transition economy, defined the problem of development and noted that the solution of urgent problems is impossible without the active participation in the process state.

Keywords: intellectual capital, intellectual capacity, intellectual activity, innovation, science and technology policy.

УДК 338.465

Доц. Л.Є. Фурдичко, канд. екон. наук;
студ. Я.В. Жовтанецька – НЛТУ України, м. Львів

СУТЬ І НЕОБХІДНІСТЬ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПРОМИСЛОВИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Розглянуто сучасні теоретичні підходи до визначення суті антикризового управління підприємницькими структурами, обґрунтовано необхідність розробки і впровадження концептуальних засад антикризового управління.

Ключові слова: криза, кризові явища, антикризове управління, концепція управління, ефективність.

Посилення процесів глобалізації та фінансової інтеграції в сучасних умовах постійно супроводжуються ймовірністю виникнення кризових явищ і загроз як на рівні національних економік, так і в окремих галузях і на підприємствах. Значна кількість вітчизняних суб'єктів господарювання перебувають у кризовому стані, який проявляється як у кризі неплатежів, так і в збитковій діяльності. За таких обставин актуалізуються питання розробки засад антикризового управління промисловими підприємствами як у теоретичному, так і в практичному аспектах.

Досліджували питання антикризового управління підприємством зарубіжні та вітчизняні вчені: Г. Афанасьєв, Є. Коротков, Є. Уткін, Т. Копланд, І. Бланк, М. Кондратьєв, Дж. Кейнс, Л. Лігоненко, Р. Келлер, У. Кристек, А. Даниленко, І. Алексєєв та ін. Однак потребують подальшого уточнення та розроблення теоретичні засади й концептуальні основи антикризового управління.

Метою роботи є поглиблення теоретичних засад антикризового управління та розроблення рекомендацій щодо діагностики кризових явищ на промислових підприємствах. Реалізація поставленої мети зумовила необхідність вирішення таких завдань:

- дослідити суть та значення антикризового управління підприємством;
- сформулювати концептуальні засади антикризового управління підприємством;
- розробити методiku діагностики фінансового стану підприємства, спрямовану на раннє виявлення та попередження кризових ситуацій.

Об'єктом дослідження є процес антикризового управління підприємством. Предмет дослідження – сукупність економічних відносин, що